

ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Данилюк Іван Васильович,¹ Клімаш Тамара Петрівна²

¹ Доктор психологічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6522-5994>

² Аспірантка кафедри експериментальної та прикладної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0872-2270>

UDC: 159.9.075

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню чинників трансформації Я-концепції особистості. Емпіричним шляхом було виокремлено чинники трансформації для двох компонентів Я-концепції – емоційно-оціночного та поведінкового. Конструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом емоційної стабільності, домінантності, сміливості, прямолінійності, довірливості, спокою та розслабленості, прагнення до творчості, гнучкості у спілкуванні, толерантності до невизначеності, цінностей та автономності, конструктивної сексуальності, конструктивної агресії, конструктивного зовнішнього відмежування Я, конструктивної тривоги, задоволеності досвідом роботи за спеціальністю. Конструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом сміливості, експресивності, довірливості, домінантності та спокою, конструктивного нарцисизму, конструктивної агресії, конструктивного зовнішнього відмежування Я. Деструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом емоційної стабільності, сміливості, практичності прямолінійності, тривожності, радикалізму, інтолерантності до невизначеності, дезорієнтації в часі, контактності та автономності, дефіцитарної агресії, деструктивної тривоги, конструктивного нарцисизму, дефіцитарного нарцисизму, конструктивного внутрішнього відмежування Я. Деструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом радикалізму, товарищескості, сміливості, емоційної стабільності, контактності, цінностей, деструктивного нарцисизму, конструктивного зовнішнього відмежування Я, дефіцитарного зовнішнього відмежування Я.

Ключові слова: Я-концепція особистості, компоненти Я-концепції особистості, трансформація Я-концепції особистості, чинники трансформації Я-концепції особистості.

Постановка проблеми. Важливою умовою повноцінного функціонування особистості є наявність позитивної Я-концепції, яка проявляється через позитивне ставлення особистості до себе, адекватну самооцінку, відчуття власної цілісності, прагнення до реалізації особистісного потенціалу. Особистість із сформованою позитивною Я-концепцією характеризується стійким психологічним здоров'ям та, в цілому, має високий рівень високий рівень психологічного благополуччя. Я-

концепція особистості щоденно протистоїть різноманітним життєвим викликам, функціонує в травматичних ситуаціях, піддається впливу соціального оточення, тому може зазнавати трансформацій. Часто ці трансформації особистості не усвідомлює, але помічає, що її життя змінилося в гіршу сторону – з'явилася апатія, почуття невпевненості, емоційна виснаженість, знизилась самооцінка тощо. Ці негативні новоутворення з'являються через трансформацію Я-концепції, тому ви-

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Ivan Danyliuk, Tamara Klimash

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

вчення чинників та особливостей цього процесу є необхідними для розробки заходів щодо подолання наслідків, повернення гармонії та опанування особистістю ефективних стратегій поведінки у конкретних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен «Я-концепція» особистості постійно був в епіцентрі наукового інтересу масиву зарубіжних і вітчизняних психологів. Його різні ракурси цікавили Р. Бернса (Burns, 1982), М. Й. Боришевського (Боришевский, 1980), І. С. Булах (Булах, 2017), В. Джеймса (James, 2007), Ч. Кулі (Cooley, 1964), С. Д. Максименка (Бодальов et al., 2014), Дж. Міда (Mead, 2004), Р. В. Павелківа (Павелків, 2015), К. Роджерса (Rogers, 1995), Л. М. Співак (Співак, 2000), В. В. Століна (Столін, 1983), Т. С. Сущинську (Сущинська, 2013), П. Р. Чамату (Чамата, 1965), З. Фрейда (Freud, 2019) та ін. Найчастіше «Я-концепцію» розуміють як систему уявлень особистості про себе, самооцінок і самоставлень, що регулює її поведінку.

Досить значна увага приділена і чинникам трансформації Я-концепції особистості і їх можна розділити на декілька груп: особистісні чинники – особистісні характеристики (Тимофєєва, 2013), ставлення до себе та до змін (Білозерська & Мащак, 2018), центральні структури Я (McConnell, 2011), соціальна спрямованість особистості (Байдала & Марчук, 2019); загальні чинники – соціально-демографічні (вік, сімейний стан, наявність дітей, батьківська родина) (О. Гуменюк, 2005; Журавльова, Котлова & Марчук, 2019), освітньо-кваліфікаційні (освіта, напрям освіти, досвід роботи за спеціальністю, задоволеність досвідом роботи за спеціальністю) (Pöllänen & Voutilainen, 2018; Cankurtaran Öntaş & Tekindal, 2016), комфорт середовища (Романенко, 2019), декретна відпустка (досвід перебування у декретній відпустці, загальні терміни декретної відпустки та актуальна на момент дослідження декретна відпустка) (Waterman, et al., 2003; Ronchetti, 2017). Таким чином, було сформовано перелік потенційних чинників трансформації Я-концепції особистості, що сприяють формуванню позитивної або негативної Я-концепції.

Однак саме чинники трансформації Я-концепції особистості розкриті не у повному обсязі.

Мета статті полягає у з'ясуванні чинників трансформації Я-концепції особистості.

Обґрунтування методології проведеного дослідження: Для задоволення дослідницьких завдань було застосовано такі методики: Самоактуалізаційний тест САМОАЛ (для дослідження ставлення особистості до себе та прагнення до самоактуалізації), 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (16PF) (для дослідження особистісних характеристик), шкала толерантності до невизначеності С. Баднера (для дослідження ставлення до себе та до змін), Я-структурний тест Г. Аммона (для з'ясування центральних структур Я); проективна методика «Ідеальна Я» (для дослідження когнітивного компоненту Я-концепції); проективна методика «Куб у пустелі» (для дослідження рівня комфорту в актуальних життєвих умовах та особливостей соціальної спрямованості особистості).

Виклад основного матеріалу. Явище Я-концепції особистості має досить розроблений стан у сучасній психологічній науці. Я-концепція трактується як уявлення особистості про саму себе та її власну оцінку щодо цих уявлень (образ Я і самооцінку) та містить три компоненти – когнітивний, емоційно-оціночний та поведінковий (Burns, 1982). Я-концепція особистості формується протягом усього життя людини в процесі її взаємодії із соціальним оточенням, є чинником довгострокового психічного здоров'я та загального благополуччя особистості, а також результатом виховання та первинної соціалізації (Bracken, 2009). Трансформація Я-концепції особистості може мати конструктивний або деструктивний характер, тобто відбуватися у вигляді протилежно спрямованої зміни системи уявлень про себе.

У результаті конструктивної трансформації формується позитивна Я-концепція особистості, яка проявляється через відчуття цілісності, внутрішню упевненість, самоприйняття і самоповагу, здатність подбати про себе фізично, емоційно, розумово та духовно, визнання та усвідомлення своїх сильних та слабких сторін, демонстрацію конкурентоспроможності, повагу індивідуальних відмінностей, адекватну самооцінку, відкритість новому досвіду, прагнення до самоактуалізації тощо (Huit, 2004; Hattie, 2014; Choi, 2005;

Sebastian, Burnett & Blakemore, 2008). У результаті деструктивної трансформації формується негативна Я-концепція, яка проявляється через емоційне виснаження, несхвальне ставлення до сім'ї, друзів, колег, нехтування професійними обов'язками, емоційну нестабільність, критичну неузгодженість між Я-реальним та Я-ідеальним, невмотивованість, труднощі із реалізацією власного потенціалу, небажання розвиватися, відсутність прагнення до самоактуалізації тощо (Pajares & Schunk, 2005; Юрченко, 2011; Bergner & Holmes, 2000).

Дослідження трансформації Я-концепції особистості містить з'ясування специфіки трьох її компонентів: когнітивного (думки та уявлення людини про себе), емоційно-оціночного (ставлення людини до цих уявлень) та поведінкового (поведінкових реакцій на основі думок про себе та емоційних уявлень). На основі узагальнення аналізу теоретичних джерел було побудовано модель дослідження трансформації Я-концепції особистості (Рис. 1).

Трансформація Я-концепції особистості відбувається під дією п'яти груп чинників: особистісні чинники: особистісні характеристики, ставлення особистості до себе та до змін, центральні структури Я та соціальна спрямованість особистості, яка представлена особливостями її взаємодії із соціальним оточенням; соціально демографічні чинники: вік, сімейний стан, наявність дітей, родина, у якій зростала та виховувалася особистість (як місце первинної соціалізації особистості); освітньо-кваліфікаційні чинники: освіта, напрям освіти, досвід роботи за спеціальністю та задоволеність досвідом роботи за спеціальністю; комфорт середовища: рівень комфорту особистості у актуальних життєвих умовах (за суб'єктивною оцінкою); декретна відпустка (досвід декретної відпустки, загальні терміни декретної відпустки, актуальна на момент дослідження декретна відпустка).

Окреслені групи чинників здійснюють трансформаційний вплив на три компоненти Я-концепції

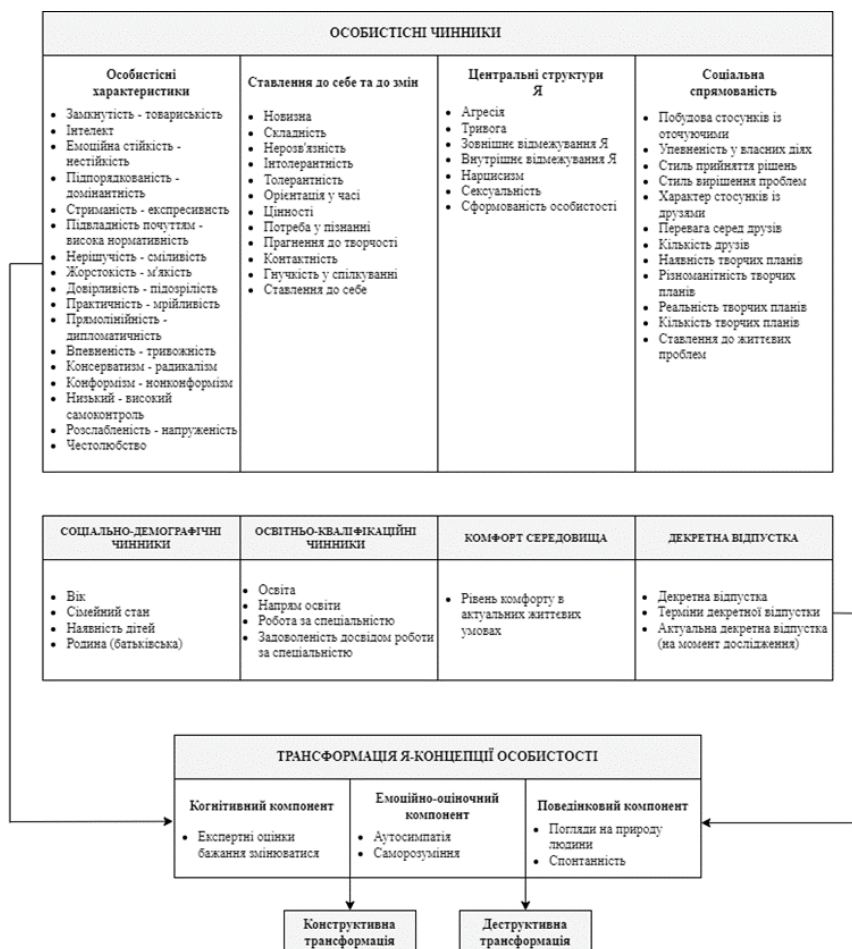

Рис. 1. Теоретична модель чинників трансформації Я-концепції особистості

особистості: когнітивний, емоційно-оціночний та поведінковий. Когнітивний компонент представлений експертними оцінками бажання змінюватися – оцінки різниці між Я-реальним та Я-ідеальним. Емоційно-оціночний компонент представлений аутосимпатією та саморозумінням - здатністю особистості приймати себе такою, якою вона є, усвідомлювати власні бажання та інтереси; стійка адекватна самооцінка. Поведінковий компонент представлений шкалами спонтанності та погляди на природу людини – впевненість у своїх діях, довіра до оточуючого світу, віра в силу людських можливостей, прагнення до щирих та гармонійних міжособистісних стосунків.

Наше дослідження чинників трансформації Я-концепції особистості відбувалося у декілька етапів. Перший етап полягав у проведенні пілотажного дослідження для подальшого формування основної вибірки та обґрунтування доцільності її використання. Спочатку було проведено попереднє опитування респондентів з метою підтвердження необхідності детального дослідження трансформації Я-концепції особистості. У попередньому опитуванні взяло участь 129 жінок віком від 23 до 63 років та 100 чоловіків віком від 20 до 65 років. Усі вони на момент дослідження (грудень 2021 року) мали закінчену вищу або незакінчену вищу освіту

становлять 94% та 20% відповідно). Таким чином, було прийнято рішення сфокусуватись на жінках у зв'язку із відсутністю доцільності брати до уваги Я-концепцію чоловіків.

У основному етапі дослідженні чинників та умов трансформації Я-концепції особистості загалом взяло участь 312 жінок. Опитування проводилося онлайн через Google form шляхом поширення через групи у Viber та Telegram. Усі вони є громадянами України та мали постійне місце проживання на території України. Дослідження проводилося до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України (24 лютого 2022 року), тому цей параметр міг змінитися. Віковий діапазон досліджуваної вибірки становить від 18 до 59 років. Для більш детального вивчення особливостей досліджуваного феномену усіх респондентів було розподілено на 4 вікові групи (за Е. Еріксоном): юність (від 18 до 20 років); молодість (від 21 до 25 років); рання дорослість (від 26 до 40 років); середня дорослість (від 41 до 60 років). Дослідження проводилось виключно за участі повнолітніх осіб. У таблиці 2 представлено детальний розподіл респондентів за критерієм віку. Основний пласт складає група досліджуваних віку ранньої дорослості – 82,4%.

Загальні чинники трансформації Я-концепції

Таблиця 1.

Співвідношення основних характеристик чоловіків та жінок

Характеристика	Жінки	Чоловіки
Вважають себе реалізованими	50 (38,76%)	81 (81%)
Не вважають себе реалізованими	79 (61,24%)	9 (9%)
Мають проблеми із самореалізацією	81 (62,8%)	9 (9%)
Мають психологічні труднощі	76 (94%)	3 (20%)
Всього	129 (100%)	100 (100%)

різного профілю, різний сімейний стан тощо. Більшість жінок зазначили, що не вважають себе реалізованими (суб'єктивна оцінка особистісної реалізованості) та мають саме психологічні труднощі, які заважають їхній реалізації (Табл.1).

Базуючись на результатах попереднього опитування жінки мають більші проблеми із самореалізацією та частіше свідчать про проблеми психологічного характеру (62,8% та 9% відповідно; психологічні проблеми

Таблиця 2.

Розподіл респондентів за критерієм віку

Вікова група	Юність	Молодість	Рання дорослість	Середня дорослість
Кількість	4	21	257	30
%	1,3	6,7	82,4	9,6

особистості об'єднують чотири групи чинників: соціально-демографічні, освітньо-кваліфікаційні, комфорт середовища та декретну відпустку. Загальні чинники досліджувалися двома основними способами: на основі індикаторів компонентної структури Я-концепції особистості та через результуючу змінну трансформації Я-концепції особистості.

Перший спосіб

Загальні чинники трансформації Я-концепції особистості слід розглядати окремо для конструктивних та деструктивних трансформацій. Таким чином, для осіб, які *вважають себе реалізованими*, загальні чинники, за яких відбуваються конструктивні зміни є наступними:

Спонтанність: наявність дітей ($p = 0,010$);

Погляди на природу людини: актуальна декретна відпустка ($p = 0,043$);

Саморозуміння: комфорт середовища ($p = 0,031$);

Аутосимпатія: комфорт середовища ($p = 0,015$);

Бажання змінюватися: жоден чинник із потенційного списку не був статистично підтверджений для когнітивного компоненту трансформації Я-концепції особистості.

Для осіб, які *вважають себе нереалізованими*, загальні чинники трансформації Я-концепції виглядають наступним чином:

Спонтанність: комфорт середовища ($p = 0,021$);

Погляди на природу людини: наявність дітей ($p = 0,000$), терміни декретної відпустки ($p = 0,009$);

Саморозуміння: жоден чинник із потенційного списку не був статистично підтвердженим для емоційно-оціночного компоненту трансформації Я-концепції особистості;

Аутосимпатія: жоден чинник із потенційного списку не був статистично підтвердженим для емоційно-оціночного компоненту трансформації Я-

концепції особистості;

Бажання змінюватися: актуальна декретна відпустка ($p = 0,049$).

У загальному вигляді чинники трансформації Я-концепції особистості (на основі індикаторів її структурних компонентів) поділяються на три групи: соціально-демографічні, до яких входять наявність та кількість дітей; комфорт середовища, який демонструє, наскільки людині комфортно в актуальних життєвих умовах; декретна відпустка, яка включає загальні терміни декретної відпустки та актуальну на момент дослідження декретну відпустку (Рис. 2).

Другий спосіб

Загальні чинники трансформації Я-концепції особистості на основі результуючої змінної було розглянуто окремо для конструктивних та деструктивних трансформацій. Таким чином, для осіб, які *вважають себе реалізованими*, загальні чинники, за яких відбуваються конструктивні зміни є наступними:

Спонтанність: наявність дітей ($p = 0,010$);

Погляди на природу людини: актуальна декретна відпустка ($p = 0,043$);

Саморозуміння: комфорт середовища ($p = 0,031$);

Аутосимпатія: комфорт середовища ($p = 0,015$);

Для осіб, які *не вважають себе реалізованими*, загальні чинники, за яких відбуваються деструктивні зміни є наступними:

Спонтанність: комфорт середовища ($p = 0,021$);

Погляди на природу людини: наявність дітей ($p = 0,000$), терміни декретної відпустки ($p = 0,009$);

Бажання змінюватися: актуальна декретна відпустка ($p = 0,049$).

Отже, загальні чинники трансформації Я-концепції особистості (на основі результуючої змінної) поділяються на чотири групи: соціально-демографічні, до яких входять наявність дітей; освітньо-

ЗАГАЛЬНІ ЧИННИКИ		
Соціально-демографічні	Комфорт середовища	Декретна відпустка
• Наявність дітей	• Рівень комфорту в актуальних життєвих умовах	• Терміни декретної відпустки • Актуальна декретна відпустка (на момент дослідження)

Рис. 2. Загальні чинники трансформації Я-концепції (згідно індикаторів Я-концепції особистості)

кваліфікаційні, які включають досвід роботи за спеціальністю та задоволеність досвідом роботи за спеціальністю; комфорт середовища, який демонструє, наскільки людині комфортно в актуальних життєвих умовах; декретна відпустка, яка включає загальні терміни декретної відпустки та актуальну на момент дослідження декретну відпустку (Рис. 3).

Когнітивний компонент Я-концепції для реалізованих осіб. Для даного компоненту не було отримано якісної регресійної моделі. Отриманий $R^2 = 0,06$, що означає, що регресійна модель пояснює результати лише 6% вибірки.

Когнітивний компонент Я-концепції для нереалізованих осіб. Для даного компоненту не було

ЗАГАЛЬНІ ЧИННИКИ			
Соціально-демографічні • Наявність дітей	Освітньо-кваліфікаційні • Робота за спеціальністю • Задоволеність досвідом роботи за спеціальністю	Комфорт середовища • Рівень комфорту в актуальних життєвих умовах	Декретна відпустка • Терміни декретної відпустки • Актуальна декретна відпустка (на момент дослідження)

Рис. 3. Загальні чинники трансформації Я-концепції (згідно результуючої змінної)

Таким чином, було встановлено, що загальні чинники, за яких відбувається трансформація Я-концепції особистості можна розділити на чотири великі групи: соціально-демографічні (наявність дітей), освітньо-кваліфікаційні (робота за спеціальністю, задоволеність роботою за спеціальністю), комфорт середовища (рівень комфорту особистості в актуальних життєвих умовах), декретна відпустка (загальні терміни декретної відпустки та актуальна на момент дослідження декретна відпустка).

отримано якісної регресійної моделі. Отриманий $R^2 = 0,06$, що означає, що регресійна модель пояснює результати лише 6% вибірки.

Емоційно-оціночний компонент Я-концепції для реалізованих осіб. Для зручності обчислення та інтерпретації результатів проведення регресійного аналізу відбувалося за кожною групою чинників окремо. Отже, чинниками першої частини емоційно-оціночного компоненту для реалізованих осіб є дефіцитарна агресія, дефіцитарне зовнішнє відмежуван-

Таблиця 3.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для реалізованих осіб (центральні структури Я)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,717	,514	,501	1,207	1,947

Першим кроком для визначення особистісних чинників трансформації Я-концепції особистості було проведення кореляційного аналізу для з'ясування статистично значущих зв'язків між компонентами Я-концепції та потенційними чинниками. Ця процедура була проведена окремо для кожного із компонентів для респондентів, що вважають себе реалізованими та не реалізованими.

Наступним кроком для визначення чинників трансформації Я-концепції особистості є проведення регресійного аналізу для кожного окремого компоненту для реалізованих та нереалізованих респондентів.

Я, деструктивна тривога. Отриманий $R^2 = 0,51$, що становить 51% від загальної вибірки (Табл. 3.18).

Чинниками другої частини емоційно-оціночного компоненту Я-концепції для реалізованих осіб є конструктивна сексуальність, дефіцитарна агресія, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я. Отриманий $R^2 = 0,49$, що становить 49% від загальної вибірки (Табл. 4).

Центральними структурами Я, що визначають емоційно-оціночний компонент Я-концепції особистості у реалізованих осіб є дефіцитарна агресія, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я, деструктивна

Таблиця 4.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (2) Я-концепції для реалізованих осіб (центральні структури Я)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,702	,493	,479	1,503	1,860

тривога та конструктивна сексуальність.

Наступний регресійний аналіз було застосовано для групи чинників «Ставлення до себе та до змін». Отже, отриманий для першої складової компоненту $R^2 = 0,56$ (Табл. 5). Предикторами емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості є новизна, прагнення до творчості та гнучкість у спілкуванні.

прагнення до творчості, цінності, автономність, гнучкість у спілкуванні.

Серед групи чинників «Особистісні характеристики» для першої складової емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості отриманий $R^2 = 0,52$ (Табл. 7). До чинників увійшли наступні фактори: розслабленість – напруженість, спокій – тривожність, пря-

Таблиця 5.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для реалізованих осіб (ставлення до себе та до змін)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,754	,568	,545	1,1523	2,106

Для другої складової емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості отриманий $R^2 = 0,51$ (Табл. 6). Предикторами емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості є толерантність, цінності, автономність, гнучкість у спілкуванні.

молінійність – дипломатичність, довірливість – підозрілість, боязкість – сміливість, підпорядкованість – доміантність.

Серед чинників, що належать до групи

Стосовно другої складової емоційно-оціночного компоненту Я-концепції, отриманий $R^2 = 0,33$ (Табл. 8). До чинників увійшли фактори емоційна

Таблиця 6.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (2) Я-концепції для реалізованих осіб (ставлення до себе та до змін)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,717	,514	,497	1,4775	1,892

Таблиця 7.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для реалізованих осіб (особистісні характеристики)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,723	,523	,497	1,3117	2,142

«Ставлення до себе та до змін», предикторами емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості у реалізованих осіб є новизна, толерантність,

нестабільність – емоційна стабільність, боязкість – сміливість, прямолінійність – дипломатичність.

У загальному підсумку, до чинників емоційно-

Таблиця 8.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для реалізованих осіб (особистісні характеристики)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,494	,332	,301	1,0123	1,799

оціночного компоненту Я-концепції особистості реалізованих осіб із переліку особистісних характеристик увійшли наступні: розслабленість – напруженість, спокій – тривожність, прямолінійність – дипломатичність, довірливість – підозрілість, боязкість – сміливість, підпорядкованість – домінантність,

Застосовуючи регресійний аналіз для групи чинників «Ставлення до себе та до змін», якісної регресійної моделі для першої та другої складових поведінкового компоненту не було отримано ($R^2 = 0,07$).

Окрім того, стосовно другої складової поведінкового компоненту було отримало якісну регресійну

Таблиця 9.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для поведінкового компоненту (2) Я-концепції для реалізованих осіб (центральні структури Я)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,625	,391	,370	1,5872	2,127

Таблиця 10.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для поведінкового компоненту (2) Я-концепції для реалізованих осіб (особистісні характеристики)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,659	,434	,409	1,5365	2,138

емоційна нестабільність – емоційна стабільність.

Застосування багатофакторного дисперсійного аналізу (MANCOVA) дало змогу отримати якісну генералізовану лінійну модель, у якій ситуативний чинник (задоволеність досвідом роботи за спеціальністю) є предиктором для першої складової емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості ($p = 0,021$; $R^2 = 0,54$).

Поведінковий компонент Я-концепції для реалізованих осіб. Щодо першої складової поведінкового компоненту, отриманий $R^2 = 0,14$, що є недостатнім показником для якісної прогностичної моделі.

Для другої складової поведінкового компоненту Я-концепції, предикторами є деструктивний нарцисизм, конструктивна агресія, дефіцитарна агресія, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я. Отриманий $R^2 = 0,39$ (Табл. 9).

модель, застосовуючи групу чинників «Особистісні характеристики» ($R^2 = 0,43$) (Табл. 10). До предикторів увійшли наступні фактори: боязкість – сміливість, стриманість – експресивність, довірливість – підозрілість, спокій – тривожність, підпорядкованість – домінантність.

Емоційно-оціночний компонент Я-концепції для нереалізованих осіб. Для першої частини емоційно-оціночного компоненту було отримано $R^2 = 0,57$ (Табл. 11). До чинників увійшли дефіцитарна агресія, деструктивна тривога, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я, деструктивне внутрішнє відмежування Я, конструктивний нарцисизм.

Щодо другої складової емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості, отриманий $R^2 = 0,52$ (Табл. 12). До предикторів увійшли дефіцитарна агресія, деструктивне зовнішнє відмежування Я, кон-

Таблиця 11.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для нереалізованих осіб (центральні структури Я)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,757	,573	,556	1,2167	1,734

Таблиця 12.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (2) Я-концепції для нереалізованих осіб (глибинні структури Я)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,653	,528	,518	1,5932	1,991

Таблиця 13.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для нереалізованих осіб (ставлення до себе та до змін)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,727	,523	,503	1,2682	1,939

Таблиця 14.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (2) Я-концепції для нереалізованих осіб (ставлення до себе та до змін)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,549	,354	,330	1,0031	1,865

Таблиця 15.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (1) Я-концепції для нереалізованих осіб (особистісні характеристики)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,614	,377	,357	1,4649	1,735

структивне внутрішнє відмежування Я, дефіцитарний нарцисизм, деструктивна тривога.

У загальному підсумку, чинниками емоційно-оціночного компоненту Я-концепції для нереалізованих осіб є дефіцитарна агресія, деструктивна тривога, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я, деструктивне зовнішнє відмежування Я, деструктивне внутрішнє відмежування Я, конструктивне внутрішнє відмежування Я, конструктивний нарцисизм та дефіцитарний нарцисизм.

Наступними чинниками є група «Ставлення до себе та до змін». Отриманий $R^2 = 0,52$ (Табл. 13). До чинників цієї групи увійшли новизна, толерантність та контактність.

Для другої складової емоційно-оціночного компоненту отриманий $R^2 = 0,35$ (Табл. 14). До чинників увійшли орієнтація в часі та автономність. В цілому, чинниками серед групи «Ставлення до себе та до змін» стали новизна, толерантність, контактність, орієнтація в часі та автономність.

Таблиця 16

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для емоційно-оціночного компоненту (2) Я-концепції для нереалізованих осіб (особистісні характеристики)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,454	,206	,189	1,8543	1,831

Отриманий після застосування регресійного аналізу до групи чинників «Особистісні характеристики» $R^2 = 0,37$ (Табл. 15). До чинників увійшли фактори емоційна нестабільність – емоційна стабільність, боязкість – сміливість, практичність – мрійливість, прямолінійність – дипломатичність, спокій – тривожність, консерватизм – радикалізм.

Щодо другої частини емоційно-оціночного компоненту, застосування регресійного аналізу не дало змоги побудувати достатньо якісну прогностичну модель. Отриманий $R^2 = 0,20$ (Табл. 16). Чинниками є фактори консерватизм – радикалізм, спокій – тривожність,

нереалізованих осіб. Застосування регресійного аналізу до групи чинників «Центральні структури Я» не дало змоги отримати якісну прогностичну модель для першої складової поведінкового компоненту ($R^2 = 0,15$).

Щодо другої складової поведінкового компоненту, отриманий $R^2 = 0,39$ (Табл. 17). Чинниками поведінкового компоненту стали конструктивний нарцисизм, конструктивне зовнішнє відмежування Я, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я, деструктивний нарцисизм.

Щодо групи чинників «Ставлення до себе та до змін» якісної регресійної моделі для першої складової

Таблиця 17

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для поведінкового компоненту (2) Я-концепції для нереалізованих осіб (центральні структури Я)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,626	,392	,379	1,5729	1,989

практичність – мрійливість, емоційна нестабільність – емоційна стабільність.

Таким чином, серед групи чинників

поведінкового компоненту не було отримано ($R^2 = 0,12$). Для другої складової поведінкового компоненту отриманий $R^2 = 0,53$ (Табл. 18). Чинниками стали цін-

Таблиця 18

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для поведінкового компоненту (2) Я-концепції для нереалізованих осіб (ставлення до себе та до змін)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна-Вотсона
,728	,530	,525	1,3755	2,186

«Особистісні характеристики», предикторами емоційно-оціночного компоненту Я-концепції нереалізованих осіб є емоційна нестабільність – емоційна стабільність, боязкість – сміливість, практичність – мрійливість, прямолінійність – дипломатичність, спокій – тривожність, консерватизм – радикалізм.

Поведінковий компонент Я-концепції для

ності та контактності.

Застосування регресійного аналізу до групи чинників «Особистісні характеристики» не дало змоги отримати якісну регресійну модель для першої складової поведінкового компоненту ($R^2 = 0,17$). Отриманий для другої складової поведінкового компоненту $R^2 = 0,21$ (Табл. 19). У даному випадку чинниками стали

Таблиця 19.

Числові значення коефіцієнтів регресійної моделі для поведінкового компоненту (2) Я-концепції для нереалізованих осіб (особистісні характеристики)

Коефіцієнт множинної кореляції	Коефіцієнт множинної детермінації	Уточнений коефіцієнт множинної детермінації	Похибка уточнення	Коефіцієнт Дьорбіна- Вотсона
,465	,216	,199	1,7856	2,124

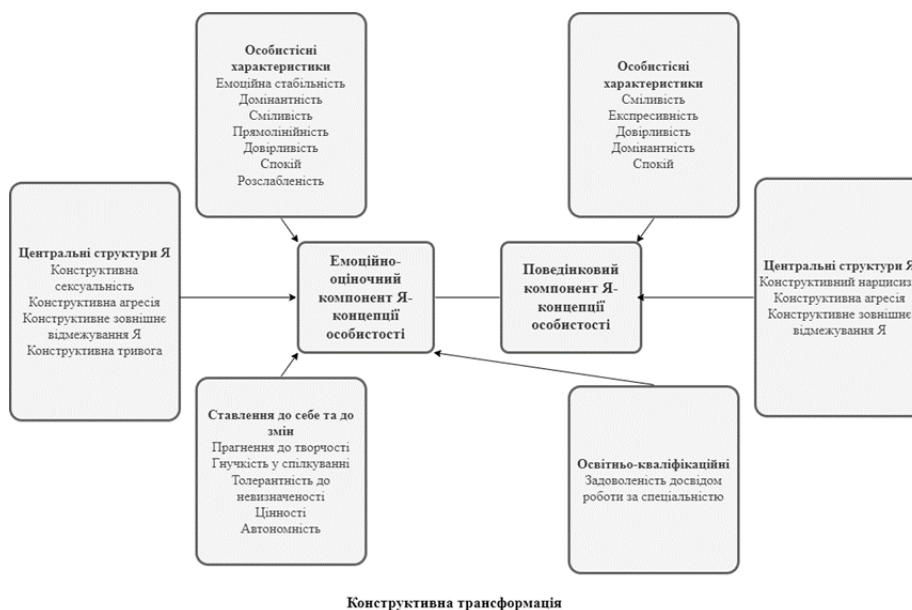

Рис. 4. Чинники конструктивної трансформації Я-концепції особистості

фактори замкнутість – товарищівість, емоційна не-
стабільність – емоційна стабільність, боязкість –
сміливість, консерватизм – радикалізм.

На основі отриманих даних було побудовано
прогностичні моделі для кожної із груп респондентів на
основі реалізованості особистості. На рис. 4 представ-
лено модель психологічних чинників конструктивної
трансформації Я-концепції особистості.

Шляхом застосування регресійного лінійного
аналізу та одностороннього багатовимірного аналізу
коваріації (MANCOVA) було виокремлено чинники для
двох компонентів Я-концепції – емоційно-оціночного
та поведінкового та загальний чинник для одного ком-
поненту – емоційно-оціночного. Дія цих чинників приз-
водить до конструктивних (позитивних) змін в Я-
концепції особистості.

Конструктивна трансформація емоційно-
оціночного компоненту Я-концепції особистості відбу-
вається під впливом трьох груп особистісних чинників
– особистісних характеристик, ставлення до себе та до
змін, центральних структур Я. До особистісних харак-

теристик належать емоційна стабільність, домінант-
ність, сміливість, прямолінійність, довірливість, спокій
та розслабленість. До групи чинників ставлення до себе
та до змін увійшли прагнення до творчості, гнучкість у
спілкуванні, толерантність до невизначеності, цінності
та автономність. До центральних структур Я належать
конструктивна сексуальність, конструктивна агресія,
конструктивне зовнішнє відмежування Я, конструктив-
на тривога.

Конструктивна трансформація поведінкового
компоненту Я-концепції особистості відбувається під
впливом двох груп чинників – особистісних характери-
стик та центральних структур Я. До особистісних ха-
рактеристик належать сміливість, експресивність,
довірливість, домінантність та спокій. До групи чин-
ників центральні структури Я увійшли конструктивний
нарцисизм, конструктивна агресія, конструктивне
зовнішнє відмежування Я.

На рис. 5 представлені чинники деструктивної
(негативної) трансформації Я-концепції особистості.

Аналогічно до чинників конструктивних транс-

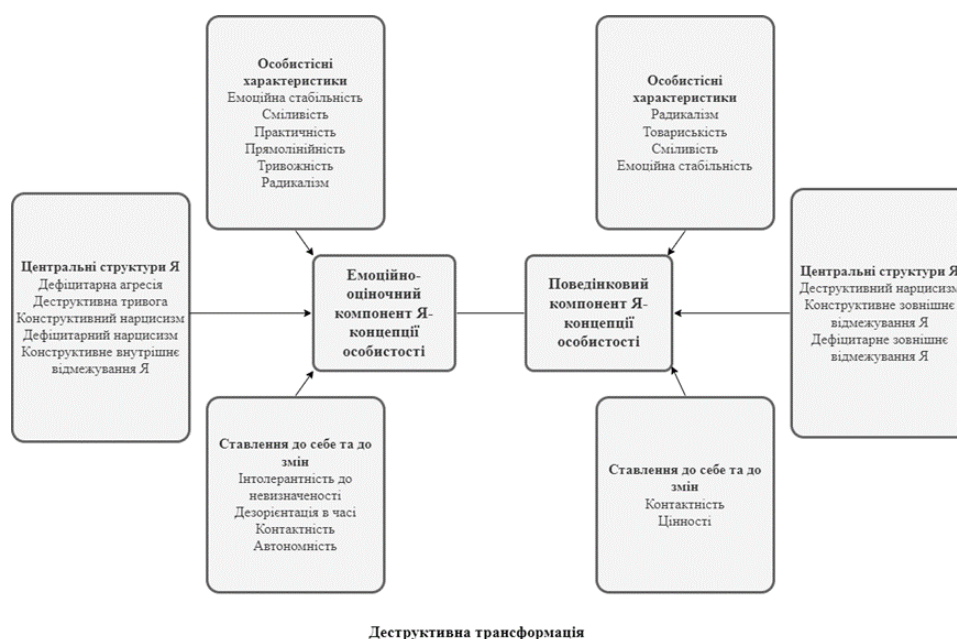

Рис. 5. Чинники деструктивної трансформації Я-концепції особистості

формацій шляхом застосування регресійного лінійного аналізу було виокремлено чинники для двох компонентів Я-концепції – емоційно-оціночного та поведінкового. Деструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом трьох груп чинників – особистісних характеристик, ставлення до себе та до змін, центральних структур Я.

До групи чинників особистісні характеристики належать емоційна стабільність, сміливість, практичність, прямолінійність, тривожність, радикалізм. До групи чинників ставлення до себе та до змін увійшли інтолерантність до невизначеності, дезорієнтація в часі, контактність та автономність. До групи чинників центральні структури Я належать дефіцитарна агресія, деструктивна тривога, конструктивний нарцисизм, дефіцитарний нарцисизм, конструктивне внутрішнє відмежування Я.

Деструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається також під впливом трьох груп чинників – особистісних характеристик, ставлення до себе та до змін, центральних структур Я. До особистісних характеристик належать радикалізм, товариськість, сміливість, емоційна стабільність. До групи чинників ставлення до себе та до змін увійшли контактність та цінності. До групи чинників центральні структури Я відносяться деструктив-

ний нарцисизм, конструктивне зовнішнє відмежування Я, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Емпіричним шляхом було виокремлено чинники трансформації лише для двох компонентів Я-концепції – емоційно-оціночного та поведінкового. *Конструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості* відбувається під впливом чотирьох груп чинників: 1) особистісних характеристик; 2) ставлення до себе та до змін; 3) центральних структур Я; 4) освітньо-кваліфікаційних. До особистісних характеристик належать емоційна стабільність, домінантність, сміливість, прямолінійність, довірливість, спокій та розслабленість. До групи чинників ставлення до себе та до змін увійшли прагнення до творчості, гнучкість у спілкуванні, толерантність до невизначеності, цінності та автономність. До центральних структур Я належать конструктивна сексуальність, конструктивна агресія, конструктивне зовнішнє відмежування Я, конструктивна тривога. До освітньо-кваліфікаційних чинників належить задоволеність досвідом роботи за спеціальністю.

Конструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом двох груп чинників: 1) особистісних характеристик; 2) центральних структур Я. До особистісних характеристик належать сміливість, експресивність,

довірливість, домінантність та спокій. До групи чинників центральні структури Я увійшли конструктивний нарцисизм, конструктивна агресія, конструктивне зовнішнє відмежування Я.

Деструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом трьох груп чинників: 1) особистісних характеристик; 2) ставлення до себе та до змін; 3) центральних структур Я.

До групи чинників особистісні характеристики належать емоційна стабільність, сміливість, практичність, прямолінійність, тривожність, радикалізм. До групи чинників ставлення до себе та до змін увійшли інтолерантність до невизначеності, дезорієнтація в часі, контактність та автономність. До групи чинників центральні структури Я належать дефіцитарна агресія, деструктивна тривога, конструктивний нарцисизм, дефіцитарний нарцисизм, конструктивне внутрішнє відмежування Я.

Деструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається також під впливом трьох груп чинників: 1) особистісних характеристик; 2) ставлення до себе та до змін; 3) центральних структур Я. До особистісних характеристик належать радикалізм, товариськість, сміливість, емоційна стабільність. До групи чинників ставлення до себе та до змін увійшли контактність та цінності. До групи чинників центральні структури Я відносяться деструктивний нарцисизм, конструктивне зовнішнє відмежування Я, дефіцитарне зовнішнє відмежування Я.

Перспектива подальших досліджень полягає у дослідженні когнітивного компоненту Я-концепції особистості, а саме чинників його позитивної і негативної трансформації, а також у дослідженні чинників трансформації Я-концепції інших вікових груп, адже основу вибірки склали жінки вікової групи «рання дорослість» (від 26 до 40 років).

References:

- Bergner, R. M. & Holmes, J. R. (2000). Self-concepts and self-concept change: A status dynamic approach. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*. №. 1. C. 36.
- Bracken, B. A. (2009). Positive self-concepts. In *Handbook of positive psychology in schools* (pp. 107-124). Routledge.
- Burns, R. B. (1982). Self-concept development and education. Cassell.
- Cankurtaran Öntaş, Ö., & Tekindal, M. T. (2016). Women who sacrifice themselves for everybody: qualitative research with mothers of disabled children. *European Journal of Social Work*, 19(2), 275-289.
- Choi, N. (2005). Self-efficacy and self-concept as predictors of college students' academic performance. *Psychology in the Schools*. T. 42. №. 2. C. 197-205.
- Cooley, C. H. (1964). *Human nature and the social order*. Transaction Publishers.
- Freud, S. (2019). The ego and the id. Simon and Schuster.
- Hattie, J. (2014). Self-concept. Psychology Press.
- Huitt, W. (2004). Self-concept and self-esteem. *Educational psychology interactive*. T. 1. C. 1-5.
- James, W. (2007). The principles of psychology (Vol. 1). Cosimo, Inc.
- McConnell, A. R. (2011). The multiple self-aspects framework: Self-concept representation and its implications. *Personality and social psychology review*, 15(1), 3-27.
- Mead, G. H. (2004). The Self, the I, and the Me.
- Pajares, F. & Schunk, D. (2005). Self-efficacy and self-concept beliefs. *New Frontiers for Self-Research*. Greenwich, CT: IAP.
- Pöllänen, S., & Voutilainen, L. (2018). Crafting well-being: Meanings and intentions of stay-at-home mothers' craft-based leisure activity. *Leisure Sciences*, 40(6), 617-633.
- Rogers, C. R. (1995). On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. Houghton Mifflin Harcourt.
- Ronchetti, L. (2017). Autonomy and Self-Realization of Migrant Women: Constitutional Aspects. In *Gender and Migration in Italy* (pp. 77-95). Routledge.
- Sebastian, C., Burnett, S. & Blakemore, S. J. (2008). Development of the self-concept during adolescence. *Trends in cognitive sciences*. T. 12. №. 11. C. 441-446.
- Waterman, A. S., Schwartz, S. J., Goldbacher, E., Green, H., Miller, C., & Philip, S. (2003). Predicting the subjective experience of intrinsic motivation: The roles of self-determination, the balance of challenges and skills, and self-realization values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(11), 1447-1458.
- Bilozerska, S. I. & Mashchak, S. O. (2018). Osoblyvosti zviazku profesiinoy Ya-kontseptsii iz psykhologichnym blahopoluchchiam

pedahoha. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. №5.

Bodalov, O. O., Maksymenko, S. D., Orban-Lembryk, L. E., Petrovskiy, A. V., Bondarchuk, O. I., Zhuravlov, O. A., ... & Pobirchenko, N. A. (2014). *Psykholohichni osoblyvosti profesiinoho ya-obrazu maibutnykh psykholohiv. Redaktsiina kolehiia*, 101

Boryshevskiy M.Y. (1980). *Teoretycheskiye voprosy samosoznaniya lychnosty Psykholohicheskiye osobennosty samosoznaniya podrostka*.

Bulakh, I. S. (2017). *Vytyky osobystisnoho zrostannia liudyny*.

Humeniuk, O. (2005). *Osoblyvosti sytuatyvnoho ta vikovoho rozvytku Ya-kontseptsii. Psykholohiia i suspilstvo*, (1 (19)), 46-62.

Zhuravlova, L. P., Kotlova, L. O., & Marchuk, K. A. (2019). *Aktualni problemy osobystisnoho zrostannia*.

Pavolkiv, R. V. (2015). *Formuvannia pochuttia vlasnoi hidnosti u molodshykh shkoliariv v umovakh navchalnoi diialnosti*. (Doctoral dissertation, Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet).

Romanenko, O. V. (2019). *Osoblyvosti zmin u ya-kontseptsii osobystosti pid vplyvom psykhotravy*.

Spivak, L. M. (2000). *Formuvannia "Ya-kontseptsii" molodshykh shkoliariv z trudnoschamy u navchanni*.

Stolyn, V. V. (1983). *Samosoznanye lychnosty* (p. 285). *Yzd-vo Mosk. un-ta*.

Sushchynska, T. (2013). *Osoblyvosti obrazu Ya ditei doshkilnoho viku. Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Ser.: Filosofiia, pedahohika, psykholohiia*, (28), 162-168.

Tymofieieva, N. M. (2013). *Formuvannia pozytyvnoi Ya-kontseptsii yak chynnyk osobystisnoho zrostannia. Psykholohichni chynnyky samodeterminatsii osobystosti v osvithnomu prostori: monohrafiia*, 215-234.

Chamata, P. R. (1965). *Samosvidomist ta yii rozvytok u ditei. K.: Znannia*, 32-38.

Iurchenko, V. (2011). *Pozytyvna «Ja-kontseptsii» vchytelia yak peredumova zapobihannia profesiinoho vyhorannia. Ridna mova*. S. 30-35.

Данилюк Іван Васильович

Доктор психологічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ (Україна)

Клімаш Тамара Петрівна

Аспірантка кафедри експериментальної та прикладної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ (Україна)

ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

АНОТАЦІЯ

Я-концепція особистості постійно перебуває у взаємодії із навколишнім середовищем, яке часто здійснює негативний вплив на неї. Позитивна Я-концепція є важливою умовою повноцінного функціонування особистості. Позитивна Я-концепція проявляється через позитивне ставлення особистості до себе, адекватну самооцінку, відчуття власної цілісності, прагнення до реалізації особистісного потенціалу. Особистість із сформованою позитивною Я-концепцією характеризується стійким психологічним здоров'ям та, в цілому, має високий рівень психологічного благополуччя. Я-концепція особистості щоденно протистоїть різноманітним життєвим викликам, функціонує в травматичних ситуаціях, піддається впливу соціального оточення, тому може зазнавати трансформацій. Часто ці трансформації особистість не усвідомлює, але помічає, що її життя змінилося в гіршу сторону – з'явилася апатія, почуття невпевненості, емоційна виснаженість, знизилась самооцінка тощо. Ці негативні новоутворення з'являються через трансформацію Я-концепції, тому вивчення чинників та особливостей цього процесу є необхідними для розробки заходів щодо подолання наслідків, повернення гармонії та опанування особистістю ефективних стратегій поведінки у конкретних ситуаціях.

На Я-концепцію особистості діють дві групи чинників – зовнішні та внутрішні. Вони зумовлюють конструктивні та деструктивні трансформації, що призводять до формування позитивної або негативної Я-концепції. Емпіричним шляхом було виокремлено чинники трансформації для двох компонентів Я-концепції – емоційно-оціночного та поведінкового. Конструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом емоцій-

ної стабільності, домінантності, сміливості, прямолінійності, довірливості, спокою та розслабленості, прагнення до творчості, гнучкості у спілкуванні, толерантності до невизначеності, цінностей та автономності, конструктивної сексуальності, конструктивної агресії, конструктивного зовнішнього відмежування Я, конструктивної тривоги, задоволеності досвідом роботи за спеціальністю. Конструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом сміливості, експресивності, довірливості, домінантності та спокою, конструктивного нарцисизму, конструктивної агресії, конструктивного зовнішнього відмежування Я. Ці чинники зумовлюють формування позитивної Я-концепції особистості.

Деструктивна трансформація емоційно-оціночного компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом емоційної стабільності, сміливості, практичності прямолінійності, тривожності, радикалізму, інтолерантності до невизначеності, дезорієнтації в часі, контактності та автономності, дефіцитарної агресії, деструктивної тривоги, конструктивного нарцисизму, дефіцитарного нарцисизму, конструктивного внутрішнього відмежування Я. Деструктивна трансформація поведінкового компоненту Я-концепції особистості відбувається під впливом радикалізму, товариськості, сміливості, емоційної стабільності, контактності, цінностей, деструктивного нарцисизму, конструктивного зовнішнього відмежування Я, дефіцитарного зовнішнього відмежування Я. Перераховані чинники призводять до формування негативної Я-концепції особистості.

Ключові слова: Я-концепція особистості, позитивна Я-концепція, негативна Я-концепція, трансформація Я-концепції, конструктивна трансформація, деструктивна трансформація, чинники трансформації Я-концепції особистості.

Ivan Danyliuk

Doctor of psychological sciences, professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv (Ukraine)

Tamara Klimash

PhD student of the Department of Experimental and Applied Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv (Ukraine)

FACTORS OF TRANSFORMATION OF THE SELF-CONCEPT OF PERSONALITY

ABSTRACT

The self-concept of an individual is constantly in interaction with the environment, which often has a negative impact on it. A positive self-concept is an important condition for the full functioning of an individual. A positive self-concept manifests itself through a person's positive attitude towards himself/herself, adequate self-esteem, a sense of his/her own integrity, and the desire to realize his/her potential. A person with a formed positive self-concept is characterized by stable psychological health and, in general, has a high level of psychological well-being. The self-concept of an individual faces various life challenges every day, functions in traumatic situations, is influenced by the social environment, and therefore can undergo transformations. Often, a person is not aware of these transformations, but notices that his/her life has changed for the worse - apathy, feelings of insecurity, emotional exhaustion, decreased self-esteem, etc. have appeared. These negative formations appear due to the transformation of the self-concept, therefore, the study of the factors and features of this process is necessary for the development of measures to overcome the consequences, restore harmony, and master effective strategies of behavior in specific situations.

The self-concept of an individual is affected by two groups of factors - external and internal. They cause constructive and destructive transformations that lead to the formation of a positive or negative self-concept. Empirically, transformation factors were identified for two components of self-concept: emotional-evaluative and behavioral. The constructive transformation of the emotional-evaluative component of the self-concept of the individual takes place under the influence of emotional stability, dominance, courage, straightforwardness, trustworthiness, calmness and relaxation, the desire for creativity, flexibility in communication, tolerance for uncertainty, values and

autonomy, constructive sexuality, constructive aggression, constructive external delimitation of the Self, constructive anxiety, satisfaction with work experience in the specialty. The constructive transformation of the behavioral component of the self-concept of the individual takes place under the influence of courage, expressiveness, trustworthiness, dominance and calmness, constructive narcissism, constructive aggression, constructive external demarcation of the self.

Destructive transformation of the emotional-evaluative component of the self-concept of a person occurs under the influence of emotional stability, courage, practicality of directness, anxiety, radicalism, intolerance of uncertainty, disorientation in time, contact and autonomy, deficit aggression, destructive anxiety, constructive narcissism, deficit narcissism, constructive internal demarcation of self. The destructive transformation of the behavioral component of the self-concept of the individual occurs under the influence of radicalism, sociability, courage, emotional stability, contact, values, destructive narcissism, constructive external demarcation of the self, deficient external demarcation of the self.

Keywords: self-concept of the individual, positive self-concept, negative self-concept, transformation of the self-concept, constructive transformation, destructive transformation, factors of transformation of the self-concept of the individual.

How to cite (як цитувати):

Danyliuk, I., Klimash, T. (2023). FACTORS OF TRANSFORMATION OF THE SELF-CONCEPT OF PERSONALITY. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 9 (1), 7-22. <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.1.1>

Данилюк, І. В., Клімаш, Т. П. (2023). ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 9 (1), 7-22. <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.1.1>

Дата отримання статті: 25.11.2022

Дата рекомендації до друку: 24.12.2022

Дата оприлюднення: 30.01.2023